

РЕЦЕНЗИЯ

за

дисертационния труд на **Сотир Иванов Иванов**

на тема

Социално-икономическа характеристика на населението от Югозападна Тракия (районите на Средна Струма и Средна Места) от края на III в.пр.Хр. до средата на I в.сл. Хр.,

докторант редовна форма на обучение в катедра *История* при ПИФ на ЮЗУ с научен ръководител проф. дин Калин Порожанов,

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Научно направление: 2.2. История и археология

от проф. д.изк. Ваня Бориславова Лозанова,

Институт за балканистика&Център по тракология „Проф. Ал. Фол“

при БАН

Рецензията е изготвена на основание на решение на научно жури от 03.05.2018 г., формирано със Заповед №1021 от 30.04.2018 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ и решение на ФС на Правно-историческия факултет/Протокол No28/27.04-29.04.2018, както и въз основа на чл. 9 от ЗРАСРБ, чл. 30, ал. 3 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, чл. 4, ал. 3 от Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Сотир Иванов е роден на 05.08.1974 г. Магистър е по история във ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“ гр. Велико Търново (1993-1998) и по финанси (2001-2003).

Дисертационният труд на Сотир Иванов на тема *Социално-икономическа характеристика на населението от Югозападна Тракия (районите на Средна Струма и Средна Места) от края на III в.пр.Хр. до средата на I в.сл. Хр.* се състои от увод, 5 глави и заключение (общо 307 с. текст); 5 приложения (сс. 308-406): каталог на епиграфските паметници; каталог на надгробните паметници; каталог на античните обекти в

долините на Средна Струма и Средна Места; монетен каталог; цитирана литература (сс. 406-435), съкращения (сс. 436-437).

В **увода** авторът прави необходимата обосновка на темата, нейните географски и хронологически граници (от края на III в. пр. Хр. до средата на I в. сл. Хр.), демографския обхват, структурата и границите на тракийските племена в долините на Стримон и Нестос; дефинира целите и етапите на изследването, методиката на изследването и структурата на изложение; предлага кратък изворов и историографски преглед.

В **Глава първа: Географски преглед. Граници, териториален обхват и физикогеографски характеристики**, организирана в три параграфа: 1. *Географско положение, геоложки строеж и развитие на релефа на Осоговско-Беласишката планинска редица и в долината на река Струма. Климат. Води. Почви*; 2. *Географско положение, геоложки строеж и развитие на релефа на Рила, Пирин и долината на река Места. Климат. Води. Почви*; 3. *Географско положение, геоложки строеж и развитие на релефа на на Родопите. Климат. Води. Почви*, изложението, допълнено удачно от картографски материал, изгражда своеобразен контекст на икономическото и политическо развитие на населението в долините на Средна Струма и Средна Места от края на III в. пр. Хр. до средата на I в. сл. Хр.

В **Глава втора: Политическа и военна история на ранния елинизъм в региона от 323 до 148 г. пр. Хр. – исторически преглед** (51-75), е организирана в 5 параграфа: 1. *Кризата в елинистическия свят след смъртта на Александър III*; 2. *Управление на Антипатридите и на Деметрий Полиоркет 294-287 г. пр. Хр.*; 3. *Десетилетие на политическа нестабилност. Пир (287-285 г. пр. Хр.), Лизимах (285-281 г. пр. Хр.), Птолемей Керавън, Мелеагър, Антипатър Етесий, Состен*; 4. *Антигон II Гонат и изграждане на системата на управление на Антигонидите. Укрепване на тази система на управление при неговите приемници*; 5.

Управление на Филип V и Персей. Политически, икономически и социални промени в македонската монархия. Завладяване на Македония от Рим. Изграждане на провинция Македония, изложението систематизира известните факти от военно-политическата история на региона през анализирания период, опирайки се на няколко авторитетни публикации. Струва ми се по-полезно за темата изясняването на мястото и ролята на изследвания регион и на тракийските територии като цяло в елинистическия свят, както и извеждането на спецификите на епохата, предполагащи съответните социално-икономически тенденции и характеристики. Това Сотир Иванов се е опитал да синтезира в изведените в края на Глава втора *Изводи* (73-75), което е безспорно с приносен характер. Би било добре, обаче, тази аналитична част да се задълбочи и разшири както по отношение на изводите, така и по отношение на историографските аспекти на проблематиката. Към заключението, че „римляните проникват на Балканския полуостров първо икономически и едва след това военно-политически” (с. 74), би било добре да се приведат повече аргументи от археологическата картина на региона и да бъдат цитирани изследванията на Ив. Тодоров.¹ Липсва поглед към една от основните характеристики на епохата, а именно – повишената мобилност и миграционните процеси, които стоят в пряко отношение към социално-икономическите тенденции, социалната и демографската структура на изследваните региони – проблеми, които са изведени на предно място в следващата **Глава трета**.

¹ Войните на Рим на Балканите, тракийските племена и одриската династическа линия. – В: Сборник научни изследвания на преподаватели от ВТУ “Кирил и Методий”. Велико Търново, 1979, 19–31; Търговски връзки на Римската република с Тракийската държава и тракийските земи. – *Thracia antiqua* (ThA), 6, S., 1980, 5–16; Антиримски тенденции в Тракийската държава при наследниците на Реметалк I. – Исторически преглед, 1981, № 2, 97–102; Тракия и Рим. Проблеми на икономическите и политически отношения 212 г. пр.н.е. – 45 г. от н.е. Дисертация за присъждане на научната степен “кандидат на историческите науки”. Велико Търново, 1984. 297 л. машинопис; Рим и Тракия (20/30 г. по Хр. е.). – Епохи, 2004, № 1 – 2, 313–325, и др.

Акцентът на дисертационния труд пада върху **Глава трета: Писмени извори и епиграфски паметници за социално-икономическата характеристика на Средна Струма и Средна Места от края на III в. пр. Хр. до средата на I в.сл.Хр. (76-190).** Анализът е систематизиран в четири тематични групи. Първите два параграфа са посветени на изследване на племенната структура и урбанизацията съответно на региона на Средна Струма и Средна Места: 1. *Племенна структура и урбанизация. Етноси, селища, градски центрове и емпориони в долината на Средна Струма. Миграция и демографски промени. Еволюция на политическите центрове;* и 2. *Племенна структура и урбанизация. Етноси, селища, градски центрове и емпориони в долината на Средна Места.*

Социално-икономическите характеристики на очертаните региони от края на III в.пр.Хр. до средата на I в.сл.Хр. са дефинирани посредством анализ на селищния модел; степента и природата на местното самоуправление; начини на производство в селското стопанство, металургията, занаятите и търговията. Потърсена е тяхната племенна идентификация посредством срещаните в античните извори етноними и римската система на стратегиите, съхранена в сведенията на Плиний Стари и Клавдий Птолемей (надписът от Топирос не е споменат). Систематизирани са прецизно писмените свидетелства за реконструкцията на етнонимичната и политическата карта на изследваните региони и неговите градски центрове: Синти. Синтика. Хераклея Синтика; Паройкополис/Партикополис; Тристолос; Нейне; Скотуса; Койле; Терапара; Сармея; Скиаме; и меди. Медика. Александрополис; Ямфорина; Петра; Десудаба; Запара в долината на Средна Струма; както и беси, бризи, дигери, дии, диобеси, дрои, карбилеси с техните градски центрове и емпориони в долината на Средна Места. Дефинирането на отделните тракийски племена като „етноси” ми се струва неудачно и следва да се коригира. Добре би било да се допусне и съмнение относно

функционирането на някои от възприеманите като „етноними” наименования, които биха могли да се окажат наименования на жрчески/царско-жрчески династии. Това би обяснило синхронното „струпване” на множество интерпретирани като етноними наименования върху географската и политическата карта на Древна Тракия. Уместно е да държим сметка и за необходимостта от хронологическа стратификация на етнонимите, които често се появяват като реликти или архаизми в по-късните им писмени извори (това особено важи за Певтингеровата карта).

Бих искала да припомня и деликатната разлика между Омировите синтии ($\Sigma\iota\nu\tau\iota\epsilon\varsigma$), свързани с мита за Хефест на Лемнос и тукидидовите синти ($\Sigma\iota\nu\tau\omicron\iota$), отбелязана още от В. Томашек (*Die alten Thraker*. Wien, 1980, p. 60).

Бих възразила на констатацията, че новосъздадената римска провинция Тракия *наследява* административната система на стратегиите (с. 131). Хипотезата, че системата на римските стратегии следва евентуалните племенни територии от предримската епоха, не позволява подобно допускане.

Неприемлива е и констатацията, че тракийските племена имат двусъставна социална структура (с. 137). Добре би било да се цитират и вземат предвид изследванията на проф. Ал. Фол (Демографска и социална структура на Древна Тракия. С., 1970). Тъй като изследването на социалната структура на населението в очертания регион стои в центъра на темата на предлаганата дисертация, струва ми се необходимо по-специално внимание на проблема и по-задълбоченото му разработване.

Реконструкцията на пътната мрежа в проучваните региони е от особено значение и съществен приносен момент в предлагания дисертационен труд. Тя е важен елемент в очертаването на икономическите трасета, по които се осъществяват не само търговски отношения, но и артерии, по които пулсират идеи и технологии.

Следва систематизация на епиграфските паметници, на амфорни печати и печати върху теракота и питос, надписи върху монети, надгробни паметници, които оформят изключително важен изворов корпус за цялостната реконструкция на социално-икономическите процеси в тракийското общество в Югозападна Тракия през Елинистическата и Ранната римска епохи.

Съществен приносен елемент в изследването на социално-икономическите характеристики на населението от Югозападна Тракия е реконструкцията на административното устройство на градовете по Средна Струма и Средна Места от края на III в. пр. Хр. до средата на I в. сл. Хр. Направените в края на Глава трета изводи синтезират предложените в хода на изложението наблюдения и заключения, които също имат безспорно приносен характер.

Глава четвърта е посветена на археологическите данни (191-124), които включват: *Селища и селищна мрежа; Светилища и религиозни традиции; Некрополи*. Сведенията на археологическите проучвания допълват хармонично картината, реконструирана по писмените и епиграфските сведения.

Последната **Глава пета** подлага на интердисциплинарен анализ монетната циркулация (215-262) в двата очертани региона от III в. пр. Хр. до средата на I в. сл. Хр. като авторът систематизира монетния материал по типология и според центровете на монетосечене в продължение на около 260 години (от Първата македонска война (215-205 г. пр. Хр.) до създаването на провинция Тракия (45-46 г. пр. Хр.). Проучването в тази част на дисертационния труд си поставя за цел изясняването на етапите, през които преминава интегрирането на паричната система на Древна Македония, в източната част на която е разположена долината на Средна Струма, с тази на римския свят. За долината на Средна Места, която е част от провинция Тракия, този процес продължава по-дълго (с. 215).

Изложението е илюстрирано с подходящ картографски материал и диаграми.

В заключение (263-307) авторът е систематизирал и синтезирал в цялостен исторически разказ основните наблюдения и изводи, направени в хода на изложението, което е от особено значение за открояването на приносния характер на предлагания дисертационен труд. Добре и аргументирано са реконструирани социално-икономическите процеси в условията на преход от македонската елинистическа система към римския модел и структура на управление с базисните за тях елементи.

Предложените в края на дисертационния труд приложения допълват текста с полезна систематизация и каталогизация на паметниците и археологическите обекти от античната епоха. Те предполагат редуциране на изложението от повторното им възпроизвеждане и дублиране в корпуса на цялостния текст.

Цитираната литература е обилна и коректно използвана, въпреки че има незначителни пропуски и технически грешки.

На места в текста има повторение на цели пасажии от предходни страници (напр. вж. с. 77 и 88; с. 86 и 91 – два пъти е цитиран текстът на Страбон). На места, където има очевидно цитиране, липсва източникът на цитата (напр. на с. 92, където е цитиран пасаж от Митрев, Г. Долината на Струма през Античността. Племена и селища. Книга първа. Асеновград, 2012).

Дисертационният труд на Сотир Иванов е първи по рода си като тематика, като комбинирано въвеждане на данни от археологически, епиграфски, нумизматичен и писмени сведения, и цялостен исторически разказ, реконструиращ сложни регионални процеси в епоха на преход. Препоръчвам след задълбочена техническа и стилова редакция, както и известно преорганизиране на анализирания материал, за да се избегнат

повторенията и асинхронност на констатации, текстът да бъде публикуван като монографичен труд.

Сотир Иванов има 5 излезли от печат и 3 – под печат, общо 8 публикации по темата на дисертационния труд. Текстът на автореферата и автосправката за приносите коректно отразяват съдържанието на дисертационния труд.

Дисертационният труд отговаря напълно на законовите изисквания за успешна защита и затова с увереност и удоволствие си позволявам да предложа на уважаемите членове на научното жури да присъдят на Сотир Иванов Иванов образователната и научна степен „ДОКТОР“.

София,

Подпис:

28.05.2018 г.

проф. д.изк. Ваня Б. Лозанова-Станчева